

Лідзія ЯРМОШЫНА:

«ПАДСТАЎ ДЛЯ ЗАСМУЧЭННЯ ПАКУЛЬ НЯМА»

Уінтэрв'ю тэлеканалу АНТ намеснік старшыні Парламенцкай асамблеі АБСЕ, спецпрадстаўнік па Усходняй Еўропе Кент Харстэд сказаў, што многія пажаданні яго арганізацыі падчас выбараў у мясцовыя Саветы дэпутатаў не былі ўлічаны. Наш карэспандэнт пагутарыў са старшынёй Цэнтральнай камісіі Рэспублікі Беларусь па выбарах і правадзенні рэспубліканскіх рэферэндумаў Лідзіяй ЯРМОШЫНАЙ і высветліў, як будзе мяняцца выбарчая сістэма, чым нашы дэпутаты адрозніваюцца ад калег з Расіі, а таксама хто можа стаць яе пераемнікам.

Фота БЕЛТА.

— **Якія рэкамендацыі Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека АБСЕ могуць стаць штуршком для змен у выбарчым заканадаўстве? Наколькі яны неабходныя?**

— Выбарчае заканадаўства ўдасканалена вельмі пастаянна, проста яно павінна быць звыклым і зразумелым. Я заўсёды зыходжу з таго, што выбарчы закон выконваецца не прафесійнымі юрыстамі, а звычайнымі грамадзянамі. Яны павінны адчуваць сябе ў гэтым працэсе лёгка, яны не павінны запамінаць і зазубрываць нормы. Тут трэба кіравацца чалавечай логікай і здаровым сэнсам.

Таму мы, вядома, будзем удасканальваць заканадаўства, але пры гэтым па-ранейшаму рабіць усё, каб яно было простым. У адрозненне ад многіх іншых дзяржаў, у тым ліку СНД, у нас няма вызваленых арганізатараў выбараў, няма нейкіх вызваленых тэрытарыяльных камісій, якія павінны працаваць і паказваць насельніцтву, чым яны займаюцца. У нас жа робяць усё грамадскія дзеянні, а самі выбары ў краіне арганізуюць толькі дзевяць чалавек — гэта Цэнтральная выбарчая камісія.

Я не магу сказаць, што мы рэвалюцыйна зменім заканадаўства, — яно можа змяніцца радыкальна толькі пры зменах у Канстытуцыі. Калі нешта змяняць у гэтым дакуменце, то з улікам яго нормаў будзе мяняцца і выбарчы працэс. І тут не трэба цалкам абпірацца на пазіцыю АБСЕ. У нас дастаткова ўласных кваліфікаваных юрыстаў, ёсць парламент, які мае права сам вызначыць, што добра, а што дрэнна для Беларусі.

Кожныя выбары павінны забяспечваць стабільнасць і зразумеласць. Мне раскажыце мой калега ў краіне, як у адной выбарчай акрузе, умоўна кажучы, у Днепрапятроўску, у выбарах удзельнічала 63 кандыдаты. Скажыце, гэта нармальна? Выбарчы бюлетэнь не можа быць даўжэйшы за адзін метр, усе даныя аб удзельніках напісаныя дробным-дробным шрыфтам. Усё гэта вельмі дэмакратычна, але ці з'яўляецца ў такім выпадку выбар выбаршчыка ўсвядомленым?

Мы будзем карыстацца тымі рэкамендацыямі АБСЕ, якія спрашчаюць працэдуру выбараў перш за ўсё для кандыдатаў. Прынамсі, на гэта буду працаваць я. Каб было прасцей вылучыцца, каб не было пакаранняў за дробныя памылкі ў дэкларацыях, каб паменшылася колькасць подпісаў для вылучэння.

— **Ці былі на вашай памяці выбары, пасля якіх вы зразумелі, што выбарчая сістэма мае патрэбу ў зменах?**

— Сістэма — не, а нормы — так. Я магу сказаць, што пасля парламенцкіх выбараў 2012 года я сама звярнулася перш за ўсё да кіраўніка дзяржавы з прапановамі па змяненні выбарчага заканадаўства. Чаму? Таму што ў нас вельмі шырокія нормы ў законе, яны ўсе скіраваны на добраахвотнае выкананне, таму нядобрасумленныя людзі заўсёды могуць знайсці пэўныя шчыліны.

Менавіта таму Цэнтральная камісія звярнулася з прапановамі, і ўжо да 2013 года былі ўнесены змены ў закон, якія закрывалі, напрыклад, парадак інфармавання насельніцтва. У нас жа як было: на выраб лістовак кандыдатам выдаваліся невялікія сумы. У выніку атрымлівалася так, што ні кандыдаты, ні камісіі гэтага не рабілі. Потым мне сталі пісаць грамадзяне з цалкам

абгрунтаванымі прэтэнзіямі: яны паняцця не маюць, хто ў нас балатуецца.

Усе кажучы: хадзіце на сустрэчы з выбаршчыкамі. Але ж не ходзяць! Такім чынам, хоць інфармацыйныя матэрыялы павінны быць. Тады мы забралі грошы ў кандыдатаў — гэта была мая прапанова — і перадалі ў выбарчы камісіі. І зараз ёсць абавязковае патрабаванне, каб камісіі вырабілі інфармацыйныя матэрыялы і ўклалі ў паштовыя скрыні. Прынамсі, цяпер да паходу на ўчастак грамадзянін бачыць, хто балатуецца па яго акрузе...

Не хочацца усё цалкам зарэгуляваць, паколькі гэта будучы вельмі тоўстыя законы, якія немагчыма будзе вывучыць. З іншага боку, свабодныя нормы дазваляюць рабіць любыя маневры. Усе яны законныя, калі няма забароны, але яны не павінны супярэчыць духу заканадаўства.

Так што нормы змяняюцца ўвесь час. Мяняць выбарчую сістэму? Любая сістэма досыць добрая, але я ў пэўным плане лічу, што нам трэба глядзець у бок партый. Яны ў нас не развіваюцца, і гэта ненармальна. Як бы мы ні казалі пра прадстаўнікоў насельніцтва, усюды ў свеце прыналежнасць да партый дазваляе фарміраваць нейкае палітычнае асяроддзе. Так што, напэўна, у будучыні нам трэба адаптаваць выбарчую сістэму пад патрэбы партый. Гэта значыць перайсці да прапарцыянай або змешанай сістэмы, даваць магчымасць партыям мець нейкія квоты, калі яны збяруць неабходную колькасць галасоў.

— **У параўнанні з некаторымі прадстаўнікамі дэпутацкага корпуса Расіі беларускіх дэпутатаў можна назваць узорам спакою. Чаму ў Беларусі і Расіі яны так адрозніваюцца, ці патрэбныя нашай краіне яркія дэпутаты?**

— Я абсалютна за яркіх і медыйных дэпутатаў. Я лічу, што ў нас іх мала на экране, таму нішу даводзіцца запаўняць мне, што таксама няправільна. За мяне ніхто не галасуе, таму мне ўсё роўна, я магу знаходзіцца ў цішы кабінета.

З іншага боку, у нас жа іншая выбарчая сістэма — па-першае, яна мажарытарная. У Расіі яна змешаная: ёсць партыі, якія падбіраюць яркіх, эпітажных персон, каб адну партыю адрознівалі ад іншай. Я думаю, што, калі мы пярэйдзем да падобнай сістэмы — змешанай або прапарцыянай, — у нас такія фігуры з'яўляцца самі сабой. Яны ёсць і цяпер, проста іх не відаць на тэлеэкране. Што да самога парламента, у нас туды праходзяць прадстаўнікі наменклатуры. Гэта салідныя людзі, якіх немагчыма ўявіць публічнымі клоўнамі.

Я думаю, што неадназначныя паводзіны — гэта добра толькі для таго, каб пра дадзены орган казалі. Гаварыць пра тое, што такі дэпутат лепшы і разумнейшы, мы не можам, гэта толькі спосаб паводзін.

— **Вы раскажвалі, што ЦВК можа накіраваць сваіх назіральнікаў на выбары прэзідэнта Расіі. Якія аспекты расійскай кампаніі можна пераняць нам напярэдадні выбараў Прэзідэнта Беларусі?**

— На мой погляд, у нас усяго дастаткова для таго, каб праводзіць выбары Прэзідэнта. Больш за тое, я магу сказаць, што, калі ствараўся выбарчы кодэкс, многія яго нормы былі запазычаны з законаў Расійскай Федэрацыі. Гэта зараз яны адышлі ад нас далёка ў сувязі са зменай парламенцкай выбарчай сістэмы, партыйнымі спісамі і гэтак далей. Што ж датычыцца выбараў Прэзідэнта, то і ў нас, і ў іх — гэта цалкам мажарытарная сістэма. Трэба, каб за кандыдата прагаласавала абсалютная большасць насельніцтва. І ў іх вылучаюць грамадзян шляхам збору подпісаў, і ў нас.

У Расіі могуць быць нейкія асаблівасці, але яны звязаныя з тым, што там выбарчая сістэма забяспечваецца чыноўнікамі — людзьмі, якія робяць гэта на прафесійнай аснове. Там іншае фінансаванне і зусім іншыя маштабы дзяржавы.

Што датычыцца саміх працэдур галасавання, то ў Расіі ёсць прасунутая тэхніка па падліку бюлетэняў. Адмысловыя прылады лічэняў інфармацыю — і на працягу дзвюх хвілін падводзіцца вынікі выбараў. Усё гэта справа будучыні, па меры развіцця тэхналогіі гэта паступова з'явіцца і ў нас.

— **У адным са сваіх інтэрв'ю вы казалі, што вам заўсёды хочацца пакінуць пасаду старшыні Цэнтрвыбаркама падчас перадавыбарчай кампаніі, а пасля — працаваць далей. Што вы адчуваеце з гэтай нагоды зараз? Ці бачыце вы для сябе годную змену?**

— Пакуль пра гэта казаць рана: мой тэрмін паўнамоцтваў дзейнічае да 2021 года. Нягледзячы на тое, што я дасягнула гранічнага ўзросту знаходжання на дзяржаўнай службе, распараджэннем кіраўніка дзяржавы мне дазволена працаваць да заканчэння тэрміну маіх паўнамоцтваў на гэтай пасадзе.

Адразу магу сказаць, што ў ЦВК прымаюцца меры для выхавання годнай змены. Гэта была мая ініцыятыва, каб пры вылучэнні новых членаў камісіі кожны рэгіён прадставіў кандыдатуру ў склад у рангу начальніка альбо намесніка начальніка ўпраўлення юстыцыі канкрэтнай вобласці. І Мінск, і ўсе вобласці — акрамя Віцебскай — прадставілі такіх людзей. Што можа быць лепш? Гэта маладыя кваліфікаваныя юрысты, якія ўвайшлі ў палітычнае асяроддзе, ездзяць на канферэнцыі і выбары, маюць зносіны з калегамі. Гэта будучыя кандыдатуры на пасаду старшыні Цэнтрвыбаркама.

У нас новы сакратар Цэнтральнай камісіі, якая таксама прыйшла з упраўлення юстыцыі. Я думаю, што яна таксама зможа замяніць мяне, калі прывыкне да ўвагі прэсы.

Я лічу, што заўсёды павінна быць замена, хоць на гэта месца, як правіла, трапляюць цалкам выпадковыя людзі. У асноўным — з іншага асяроддзя: напрыклад, былы дэпутат, чалавек з навукі, былы суддзя.

Галоўнае, што ёсць апарат, здольны працаваць на любога старшыню. Неабходна яго не разбурыць: у нас творчая атмасфера, наш самы малады супрацоўнік 24 гадоў можа лёгка зайсці да мяне ў кабінет і на роўных абмяркоўваць любое пытанне. Гэта і ёсць тое асяроддзе, у якім нараджаецца ісціна.

Ці хачу я зараз сысці? Ведаце, пакуль у мяне не было падстаў для засмучэння ў гэтай выбарчай кампаніі. Спадзяюся, што яны і не з'явіцца.

Уладзіслаў ЛУКАШЭВІЧ.

Хто ён — абраннік народа?

Вячаслаў БАРАДУН, работнік жыллёва-камунальнай гаспадаркі, в. Бараўляны, Мінскі раён:

— На мой погляд, сапраўднаму дэпутату неабходна мець рашучы характар. У яго павінна быць шчырае жаданне дапамагчы людзям, працаваць на карысць роднай краіны. Дэпутат — гэта абраннік народа. Ён павінен быць бліжэй да простых грамадзян, бачыць праблемы, клопаты насельніцтва і дапамагаць іх вырашыць.

Што датычыцца майго месца жыхарства, вядома, тут людзям неабходныя новыя школы і дзіцячыя садкі. З-за вялікай колькасці жыхароў заўсёды чарга ў адзіны банк. Таксама вельмі хацелася б упарадкаваць транспартныя зносіны раёна з горадам і суседнімі населенымі пунктамі. Актуальныя сёння і пытанні жыллёва-камунальнай гаспадаркі, напрыклад, вельмі важна пабудаваць сучасныя станцыі хімічнай ачысткі вады.

Ганна МІНЕЕВА, пенсіянерка, былая настаўніца, Маладзечанскі раён:

— На маю думку, дэпутат павінен быць прыстойным чалавекам. Ведаць сваіх выбаршчыкаў і іх праблемы, часцей сустракацца з імі. Акрамя таго, ён павінен умець працаваць з выканаўчай уладай. Не ўступаць з ёй у канфлікт, а аргументавана і спакойна даводзіць сваё меркаванне.

Як правіла, пажаданні і наказы выбаршчыкаў свайму дэпутату ў асноўным падобныя. Хочацца нам, каб павышалася якасць медыцынскага абслугоўвання, жыллёва-камунальных паслуг, каб уладкоўваліся дарогі, развівалася сацыяльная сфера, у кватэрах былі цяпло і вада... Але прэтэндэнты на дэпутацкі мандат не павінны даваць пустых абяцанняў. Навошта такі дэпутат, які «клапоціцца» пра людзей толькі падчас выбараў. Вядома, ён не можа дабіцца ўсяго, што ўскладзена на яго выбаршчыкамі. Але няхай вызначае для сябе галоўныя напрамкі, пункты і настойліва па іх працуе.

Лілія КУЗЬМІЧ, аграгарадок Парэчка Гродзенскага раёна:

— Мы часта ківаем у бок дэпутата, маўляў, ён дрэнна працуе з выбаршчыкамі. Але гэта лягчэй за ўсё — крытыкаваць, казаць, што нічога не вырашаецца. Часам мы многа хочам ад дэпутата, але ён не можа ўсё зрабіць на мясцовым узроўні.

І ўсё ж нашы невялікія запыты вырашаць ён павінен. Асабліва гэта датычыцца вуліц у населеных пунктах. Такія праблемы ёсць паўсюдна. Зразумела, што добраўпарадкаванне вуліц патрабуе фінансавых затрат, але дэпутат павінен дабівацца гэтага, і тады яго работа будзе відаць і людзі будуць удзячныя яму.

А ўвогуле трэба вылучаць у дэпутаты простых людзей, што называецца, з народа, якія на сваёй скуры зведалі патрэбы грамадства. Ну і, вядома, дэпутату трэба часцей сустракацца з народам, ісці, як кажучы, «у масы», каб людзі ведалі яго ў твар.

Фота МАРЫНА БЕЛІНСКАЯ.